

PROCEEDINGS

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ
ระดับชาติ ครั้งที่ 5

The 5th National Conference Forum 2024

ความยั่งยืนของ PA&CD

(การส่งเสริมความยั่งยืนด้านการเกษตรและการพัฒนาชุมชน)

(Promotion of Agricultural and Community Development Sustainability)

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Nakhon Nan Buddhist College

27-28 พฤษภาคม 2567
MAY 2024

PROCEEDINGS

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ
ระดับชาติ ครั้งที่ 5

The 5th National Conference Forum 2024

ความยั่งยืนของ PA&CD

(การส่งเสริมความยั่งยืนด้านการเกษตรและการพัฒนาชุมชน)

(Promotion of Agricultural and Community Development Sustainability)

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Nakhon Nan Buddhist College

27-28 พฤษภาคม 2567
MAY 2024

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่ปรึกษา	พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศ.ดร.	อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
	พระเทพเวที, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
	พระราชศาสนานิกบาล	ประธานคณะกรรมการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
	พระสุนทรมุนี, ดร.	รองประธานคณะกรรมการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
	ว่าที่ร้อยตรีสมเดช อภิขยกุล	ที่ปรึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

คณะกรรมการ

พระชยานันทมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.	ประธานคณะกรรมการ
พระครูสุตตันตบัณฑิต, ผศ.ดร.	คณะกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	คณะกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	คณะกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.โชติ บดีรัฐ	คณะกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ จันทร์แดง	คณะกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด	คณะกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล เครือแสง	คณะกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรปรัชญ์ คำพงษ์	เลขานุการคณะกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล	ผู้ช่วยกรรมการ

แบบปก-รูปเล่ม : นายศุภกริช เชื้อนเพชร

พิมพ์เมื่อ : พฤษภาคม 2567

จัดพิมพ์ในงาน : การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ประจำปี 2567

ต่อเติม

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีปรัชญาว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นส่วนงานจัดการศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความมุ่งมั่นที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสู่สาธารณะ ด้วยการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ อย่างต่อเนื่องทุกปี ในปี 2567 ได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 3 The 5th National and the 3rd International Conference Forum 2024 หัวข้อเรื่อง ความยั่งยืนของ PA&CD (การส่งเสริมความยั่งยืนด้านการเกษตรและการพัฒนาชุมชน) The PA&CD Sustainability (Promotion of Agricultural and Community Development Sustainability) มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการสู่สังคม และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านผลงานวิจัยและนวัตกรรมด้านเกษตรเชิงพุทธ เพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญา พันธกิจของมหาวิทยาลัย และนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ให้ความสำคัญต่อการวิจัย การพัฒนาต่อยอดและการสร้างนวัตกรรม เพื่อนำไปสู่การแก้ไขและพัฒนาชุมชนสังคมยั่งยืน

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการทำให้วิทยาการสมัยใหม่ ได้แสดงฐานะและบทบาทมากยิ่งขึ้น ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาการยุคใหม่ได้หันมาศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พัฒนาตัวเองให้มีความเข้มแข็งสามารถยืนหยัดอยู่ได้ ท่ามกลางโลกธรรมที่แปรเปลี่ยนไปในทางดีและไม่ดีตลอดเวลา ความเป็นคนเข้มแข็งนี้ จะเป็นโอกาสให้ได้ใช้วิชาความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงกับพุทธประสงค์มากที่สุด เพราะทรงแสดงลำดับขั้นของการพัฒนาดนเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งประสงค์ โดยเริ่มจากการศึกษาหาความรู้ด้านวิชาการวิชาชีพ (ปริยัติสิกธรรม) อบรมสั่งสมตนให้มีความเรียบร้อยด้านกายภาพ ให้เข้มแข็งอดทนด้านจิตภาพ และโลกทัศน์ ชีวิตศรัทธาที่เป็นสัมมาทิฐิตลอดเวลา (ปฏิบัติสิกธรรม) และมีความร่มเย็นเป็นสุข (ปฏิบัติสิกธรรม) ในภาคปฏิบัติก็มีการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาทุกสาขาวิชา ถือว่าได้สะสมองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน มีองค์ความรู้ด้านนี้ทั้งในรูปของความรู้ที่อยู่ในตัวตน (Tacit Knowledge) และความรู้สาธารณะ (Explicit Knowledge) หลากหลาย การจัดประชุมวิชาการระดับชาติครั้งนี้ เป็นเวทีวิชาการที่จะแสดงให้เห็นประชาคมทางวิชาการทั่วประเทศรู้ว่า หลักวิชาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่นั้นเป็นอย่างไร และจะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติอย่างไร

ขออนุโมทนาและชื่นชมในวิริยะอุตสาหะของผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยสงฆ์ นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ คณะ วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และองค์กรภาคีเครือข่าย ในการร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร นำเสนอผลงานทางวิชาการในรูปแบบต่างๆ ต่อเนื่องทุกปี อันจะเป็นคุณูปการต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา ชุมชนและสังคมสืบไป.

(พระพรหมวชิรธีรอาจารย์, ศ.ดร.)

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

27 พฤษภาคม 2567

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ถ้อยแถลงของอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	[1]
สารบัญ	[3]
ศาสตราจารย์ดร.ราชาสู่การพัฒนาภาคเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน <i>พระก้องเกียรติ สุวฑฒนปญโญ, พระปลัดวุฒิมงคล กิตติวัฒน์</i>	1
แนวทางการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำภาคเกษตรด้วยเครื่องผลิตน้ำจากความชื้น <i>พงษ์พิชญ์ สัตบุตร์, วุฒิมงคล คงวุฒิ, พัฒน์ศรัยญ์ เลาทไพบุลย์, อรณิชา คงวุฒิ</i>	16
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน <i>พระพิทักษ์ อริยปุตโต</i>	28
ผังโครงข่ายกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน <i>วัชชระ ห้วนท้อก, โชติกา ณ หนองคาย</i>	39
เหม่เป็จากถั่วเหลืองอาหารสุขภาพโปรตีนสูง <i>ณัฐกา กุลรินทร์, นิคม สุขดา</i>	46
ศาสตราจารย์ดร.ราชา สู่ โคนหนองนาโมเดลกับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้ต้องขัง <i>สุวารี รวบทองศรี, จอมพน สมหวัง, จรัสสา การเกษตร, เนาวรัตน์ สุขมะโน</i>	53
พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าจากบ้านแม่แปง ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ <i>ณัฐพรรณ ชำนาญ, ภาณุวัฒน์ สกุศลสืบ, ทัตพิชา สกุศลสืบ</i>	64
จิตตปัญญาศึกษาในบริบทความหลากหลาย: จิตตภาวนาเชิงสร้างสรรค์ <i>มนตรี เพชรนาจักร, โสภณ บัวจันทร์, พระครูปริยัติธำรงคุณ</i>	76

เรื่อง	หน้า
การศึกษาประวัติและพุทธศิลป์เจดีย์สำคัญในจังหวัดเพชรบูรณ์ <i>พระอำนวยการ จตตมโล (พรหมโคตร)</i>	91
การวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เรื่องกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในตำบลบ้านหวาย อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ <i>ณัฐ โหมาศวิน, สรวุฒย์ วิจิตรปัญญา, พระมหาธวัชชัย ธมมรสี</i>	104
ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน <i>พระอำนวยการ จตตมโล (พรหมโคตร)</i>	116
การปริวรรตและวิเคราะห์คัมภีร์พงศาวดารน่าน <i>อนันต์ จิตอารี, พระมหาเกรียงศักดิ์ สุทธิแสน, สมคิด นันดี</i>	132
หมากล้อมเพื่อผู้สูงอายุและเยาวชนนครลำปาง <i>สิริรัตน์ วาวแวว, อนันต์ อูปสอด, สุวรัฐ แลสันกลาง, อติคร สวยฉลาด</i>	147
ปัญหาการแปลรายการอาหารภาษาไทยเป็นภาษาจีนของร้านค้าในจังหวัดเชียงใหม่ <i>Luo Xianlong, He Hengying, ทัดพิชา สกุลสืบ</i>	155
การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ : รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการสอนอ่านแบบเน้นมโนทัศน์ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้แบบสืบสอบ <i>พระปลัดสถาพร ปุ่มเป้า</i>	169
การพัฒนาารูปแบบชุมชนนวัตกรรมจัดการเรียนรู้เชิงรุกสู่ห้องเรียนแห่งความสุขประสิทธิภาพสูง <i>มานนท์ จันทร์เจียม</i>	184

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อทักษะอาชีพของผู้เรียนพื้นที่วิถีน่าน <i>กัณฐมณี ปาคำ</i>	195
ลูสพาร์ทส์เพลย์กับการเล่นสำหรับเด็ก <i>นรินทร์ รินพนัสลัก, นัศวรธรรม ใจมั่น, ราชาวดี สุขภิรมย์</i>	210
แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ของประชาชนในเขตตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี <i>ไพศาล เครือแสง</i>	222
การประสานความร่วมมือเพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชน: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ ผ้าพิมพ์รักษ์โลก ตำบลพระธาตุขิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา <i>ประยงค์ จันทร์แดง, พิพัฒน์ ธนากิจ, สารีณีย์ ภาสยะวรรณ, อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, พรโอบอุ้ม วงศ์วิลาศ</i>	236
การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร แบบมีส่วนร่วมของชุมชนชาติพันธุ์พื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรวิถีน่าน <i>ชรส์นันท์ ตาขม</i>	248
แนวทางการบูรณาการการจัดการป่าไม้ให้เป็นป่าชุมชน เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดน่าน <i>พงศ์ศิริ พงศ์อาริยะมงคล</i>	259
การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา <i>อนุชา วุฒธนู, ธงชัย สิงอุตม, ศตวรรษ สงกาพันธ์</i>	273

เรื่อง	หน้า
การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของประชาชนในตำบลบ้านสาบ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา <i>มงคล หลักฐาน, สมยศ ปัญญามาก, พระเมธีวชิรคุณ</i>	282
การส่งเสริมพุทธจริยธรรมทางการเมืองเพื่อการบริหารงานของนักการเมืองท้องถิ่นในองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย <i>ศิริมาศ เรือนสอน, สมยศ ปัญญามาก, สหัทธยา วิเศษ</i>	299
ศึกษารูปแบบการปกครองบ้านเมืองของเมืองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ในคัมภีร์มังรายศาสตร์ <i>พระมหาสุวิทย์ อินทปญโญ, พระเมธีวชิรคุณ, สหัทธยา วิเศษ</i>	316
การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมบทบาท กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการปกครองท้องที่ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา <i>สุภาพร ธรรมธีระนันท์, สมยศ ปัญญามาก, สหัทธยา วิเศษ</i>	333
สุขภาพตามหลักภavana 4 ของโรงเรียนสร้างสุขผู้สูงวัยตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ <i>พระสมบุรณ์ จนทปญโญ (ศรีนาวา), พระมหาธวัชชัย ธรรมรัตน์, กฤษ ศรียะอาจ</i>	350
การศึกษาประสบการณ์ในการเป็นจิตอาสาศึกลานุปฎิฐากพระสงฆ์ของนิสิตสาขาวิชาจิตวิทยาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย <i>ประสิทธิ์ แก้วศรี, วิศาล สายเพชร, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท</i>	363
ศึกษาหลักประกันชีวิตตามหลักศีล 5 ของชุมชนในอำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ <i>ประสิทธิ์โรจน์ อากทุธร (โรจนแพทย์), พระมหาธวัชชัย ธรรมรัตน์, กฤต ศรียะอาจ</i>	375

เรื่อง	หน้า
การบูชาครู : แนวคิด คุณค่า และอิทธิพลที่มีต่อชาวพุทธในตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ <i>พระอธิการปฏิเวธ วิสารโท (ทองสินก), พระปลัดวุฒิพงษ์ กิตติวณฺโณ, พระครูประโชติพัชรพงศ์</i>	387
ศึกษาหลักเทวธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท <i>พระสมุห์สุนทร สุนทรโร (หมื่นภักดี), พระมหาธวัชชัย ธมฺมรํสี, พระปลัดวุฒิพงษ์ กิตติวณฺโณ</i>	396
ศึกษาวิธีการคลายทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา <i>พระอุดม ฐานธมฺโม (หนูกลิ้ง), พระครูประโชติพัชรพงศ์, กฤต ศรียะอาจ</i>	406
การศึกษาอิทธิพลของการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ที่มีผลต่อวิถีชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย <i>พระครูอรุณธรรมภาณ (ฐิติวัฒน์ นริสสรโร), พระปลัดวุฒิพงษ์ กิตติวณฺโณ</i>	420
ศึกษาการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักเสขยวัตร ของวัดและชุมชน ในตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ <i>พระสมุห์บุญทัน นรินโท (สมทอง), พระปลัดวุฒิพงษ์ กิตติวณฺโณ</i>	432
หลักอานาปานสติกับการแก้ปัญหาสมารถสิ้นของเยาวชนไทย <i>พระมหาอำพล ธนปญฺโญ (ชัยสารี), พระมหาพิสิฐ วิสิฐฐปญฺโญ</i>	443
การศึกษาการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้วิถีพุทธ ของพระปริยัติพัชรภรณ์ (สุพจน์ ปญฺญาธโร) <i>พระคมสัน ปญฺญคุณุโธ (ขวัญหอม), พระครูประโชติพัชรพงศ์, พระมหาธวัชชัย ธมฺมรํสี</i>	457
กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของชุมชนในตำบลห้วยสะแก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ <i>พระอธิการพิเชษฐ์ ฐานธมฺโม (จันทร์คล้อย), พระปลัดวุฒิพงษ์ กิตติวณฺโณ, พระครูประโชติพัชรพงศ์</i>	467

เรื่อง	หน้า
หมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการมีส่วนร่วมของชุมชน <i>พระราชรัตนสุธี, ณัฐยาณี บุญทองคำ</i>	478
ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน <i>พระปลัดวุฒิพงษ์ กิตติวณโณ, ปิยวัช ละคร</i>	490
การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการต่อต้านการทุจริตตามแนววิถีพุทธ <i>พระครูสังฆรักษ์โกศล มณिरตนา, พระครูวินัยธรสุทัศน์ ธมมปาโล</i>	505
การบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน <i>พระครูวินัยธรสุทัศน์ ธมมปาโล, พระครูสังฆรักษ์โกศล มณिरตนา</i>	519
การยกระดับครูพระสอนศีลธรรมในศตวรรษที่ 21 <i>สุพิชญาณ์ แก้วโพนทอง, พระครูธรรมธรจิรชาติ พุทธกรกิจโต, พระสมุห์ อภิชัย อภิขโย (ปัญญาารพวงศ์)</i>	532
วิเคราะห์การแปลคำต้องห้ามภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย เรื่อง The Last of Us ใน HBO GO <i>มินตรา ไชยชนะ, ขนิษฐา สุวรรณประชา, สหรัฐ อริงตัน</i>	546
การสร้างแบบฟอร์มการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และพัฒนา แก่พระภิกษุ และสามเณร <i>สุภาวดี ดั่งบ้านยาง, จุมพต อ่อนทรง</i>	555
พุทธเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงด้านรายได้ให้เกษตรกร <i>พระครูศรีธรรมวารากรณ์ (จිරพันธ์ ธมมปสฺสุโธ , นำประเสริฐ)</i>	568
การพัฒนาคู่มือภาษาอังกฤษ สำหรับแนะนำร้านอาหาร ในเขตอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน <i>พรลภัส วิชา, กุชอน คลาน, คิวลี ไชยคำ</i>	579

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาคู่มือการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบการร้านค้า ถนนคนเดินบริเวณชวเมืองน่าน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน <i>ศิวลี ไชยคำ, นันทาลี ภูพาน, พรลภัส วิชา</i>	589
การศึกษาเทคนิคการสอนพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดเพชรบูรณ์ <i>พระอดิศร ผาสุกโก (พร้อมสุข), สรวุฒย์ วิจิตรปัญญา, พระครูประโชติพัชรพงศ์</i>	601
การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของตำรวจในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา <i>ถิรวุฒิ ดำริสระน้อย, พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล, ชุตินพนธ์ วงษ์อมรวิทย์</i>	611
คุณลักษณะผู้นำทางการเมืองตามหลักทฤษฎีปาปนิกรรมของผู้บริหารท้องถิ่น เทศบาลตำบลบ้านเหลื่อม อำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา <i>ปิยวัชร นิขุนทด, รภิวัดน์ ปกรณ์ปริยาภรณ์, เขมจิรา พิทักษ์ราษฎร์</i>	624
ความไว้วางใจทางการเมืองเชิงพุทธบูรณาการของประชาชนที่มีต่อ ผู้บริหารเทศบาลเมืองสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา <i>ธนากร ผงลั่นเที่ยง, พระมหาชิตชัย สุรโชโต, คมกริช สุขพัตร</i>	639
การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมบทบาทของ ผู้พิพากษาสมทบในการแก้ไขปัญหาเยาวชนและครอบครัวในจังหวัดสระบุรี <i>ประเทืองจิต บุญมาก, พระครูปริยัติวิสุทธิบัณฑิต, พระครูสุตภัทรบัณฑิต</i>	653
การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมทางการเมือง ในการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชนในเทศบาลนครนครราชสีมา <i>นภัทร สุขใหม่, ไพวรรณ ปริมาตร, ณ์ภูฏกานต์ หงษ์กุลเศรษฐ์</i>	666

เรื่อง	หน้า
การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของเยาวชนในตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี <i>พิชญรดา พิชญเดชเมธี, เบญญาภา อัจฉฤกษ์, ไพวรรณ ปริมาตร</i>	680
คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองตามหลักพรหมวิหารธรรมของ ผู้บริหารเทศบาลตำบลหมูสี อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา <i>พระสมุห์ทินวัฒน์ ปญญาสาโร, ชุตินันท์ วงษ์อมรวิทย์, อภิวัดน์ จำตา</i>	693
การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวอธิปไตยธรรมของประชาชน ในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วน ตำบลหนองระเวียง อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา <i>สุวิไล คงเพชรพะเนา, เบญญาภา อัจฉฤกษ์, เขมจิรา พิทักษ์ราษฎร์</i>	705
การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการทำประชาคมตามวิถีประชาธิปไตย ในอำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา <i>พระมาใหม่ จนทนมโม, พระครูปริยัติวิสุทธิบัณฑิต, พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล</i>	718
การสื่อสารทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ตามแนวพระพุทธศาสนา ของผู้บริหารเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว <i>สกลสุภา ลันต์สวัสดิ์, ไพวรรณ ปริมาตร, ชุตินันท์ วงษ์อมรวิทย์</i>	730
ภาวะผู้นำทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนาของนักการเมืองท้องถิ่น ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอมืองแพร่ จังหวัดแพร่ <i>ฐาณมาศ ศิริวรรณธนนท์</i>	742
การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักเรียนวัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ <i>พระมหารัชชานนท์ สาสนกิตติ (คำแสง)</i>	754

เรื่อง	หน้า
วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมตามแนวพระพุทธศาสนา ของประชาชนในการเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่นตำบลห้วยโรง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ <i>กนกพรรณ เหมืองเพิ่ม</i>	766
ประยุกต์กระบวนการธรรมของสัปปายะเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมมนุษย์ <i>พระมหาวัชระ กนฺตวิโร, พระครูสุตคุณวรากร, ธงชัย สิงอุดม, ศตวรรษ สงกาพันธ์</i>	779
เปรียบเทียบจิตวิทยาตะวันตกกับจิตวิทยาตามแนวพระพุทธศาสนา <i>ชรินทร์ ชัยสุข, ศตวรรษ สงกาพันธ์, สมศักดิ์ สีนนา</i>	793
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ <i>พระปิฎกโกศล</i>	810
ภาวะผู้นำแนวพุทธของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการปกครองท้องที่ ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ <i>จักรพงษ์ ชัยวันดี</i>	822
บทวิเคราะห์การปรับบทบาทของหน่วยงานภาครัฐเพื่อการพัฒนาชุมชนตาม แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง <i>อัญญาภรณ์ แพงมาพรหม, พระมหาสมคิด วชิรญาโณ, พระครูสุตคุณวรากร, ศตวรรษ สงกาพันธ์</i>	836
การปรับทัศนคติด้านความเชื่อเรื่องกรรมกับคนรุ่นใหม่ <i>ณัฐวุฒิ อายุเย็น, พระครูสุตคุณวรากร, ธงชัย สิงอุดม, ศตวรรษ สงกาพันธ์</i>	850
การส่งเสริมพุทธนวัตกรรมการสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนของนักการเมืองท้องถิ่น ในเทศบาลตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน <i>ชยพล กาชาว</i>	869

เรื่อง	หน้า
ภาวะผู้นำทางการเมืองแนวพุทธของผู้บริหารท้องถิ่น ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ในองค์การบริหารส่วนตำบลสรอย อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ <i>พิสิฐพงศ์ ช้อนฝั้น</i>	880
พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นเทศบาลตำบลเชียงเคี่ยน อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย <i>सानิตย์ ไชยสุณา</i>	893
พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมบทบาทของนักรการเมืองท้องถิ่นในการจัดการ ขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำขำ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ <i>นราภัทร กอบกำ</i>	899
การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ของประชาชนในการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้บริหารเทศบาลเมืองพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง <i>ภาณุพงศ์ มะโนพันธ์</i>	913
บทบาทนักรการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา ของเทศบาลตำบลร่องกวาง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ <i>ธีรศักดิ์ มีสมศักดิ์, พระครูโสภณกิตติบัณฑิต</i>	926
การยกระดับกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองด้วยมือ <i>โชติกา ณ หนองคาย, วัชชิระ ห้วนท้อก</i>	935
การพัฒนาชีวิตและสังคมทำให้เกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืนด้วยญาณ 16 ในยุคปัญญาประดิษฐ์ <i>เจริญ มณีจักร์, พระครูรัตนสุตาภรณ์, พระครูพิพิธจารุธรรม</i>	944

เรื่อง	หน้า
พุทธจิตวิทยากับบทบาททางสังคมไทย สุรพงษ์ คงลัย, วิเชียร นามการ, พระครูสุวรรณสารานุกูล, ประสิทธิ์ คำกลาง, วานิช พาลาด	958
สาเหตุการเกิดปัญหาของสังคมไทย พระสุเทิด ที่ปงกโร, พระอธิการวิชาญ อาทโร (มวลทอง), เศรษฐพร หนูนชู	975
ความรู้ทั่วไปทางรัฐศาสตร์ : กรณีศึกษาวิเคราะห์มุมมองระบบอุปถัมภ์ในสังคม เศรษฐพร หนูนชู, พระสุเทิด ที่ปงกโร, พระอธิการวิชาญ อาทโร, เอกรัตน์ มาผดุง	990
บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อสถาบันครอบครัวกรณีศึกษา มารดาบิดากับบุตรธิดา ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พระอธิการบุญชัย ปญญาธโร (กันธะวัง)	999
การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับ พระสมพงษ์ ญฎฐิโก (เผ่าเจ้า), พระปลัดสถาพร สุฐานวุฒิมิ (ปุ่มเป้า), กิตติศักดิ์ แห่งทอง, พระมหาชนินทร์ อธิโร (ลิขลิทธิพันธุ์)	1011
มองถ้ำหลวง วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ วิถีชุมชนเข้มแข็ง พระครูสุวัฒนบัณฑิต	1027
การศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมพงศาวดารน่าน ฐิติพร สะสม, จวน คงแก้ว, สุวารีย์ รวบทองศรี, คนงนาฏ รุณวุฒิมิ	1043
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการเรียนรู้พงศาวดารน่าน สิทธิชัย อุ้นสวน, พระปลัดวัชรพงษ์ วชิรปัญญา, สุรเชษฐ์ คำใจ	1057
อยุธยาเมตาเวิร์ส : การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเสมือนจริงของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถาวร ภูษา, พิพัฒน์ แก้วใส, พิชิต เขาว์ชาญ, ประวิทย์ ชัยสุข	1074

เรื่อง	หน้า
ตัวชี้วัดลักษณะคนเลวในวสสูตร <i>อารุณ ลิทธิวงค์, กิจชัย วงศ์ราช, พระมหาสงกรานต์ จีระอุฒโน (จันทาพูน)</i>	1088
อริยบุคคลในพระพุทธศาสนา : สภาวะและสถานะ <i>เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต, กิจชัย วงศ์ราช, พระมหาสงกรานต์ จีระอุฒโน (จันทาพูน)</i>	1099
ภาวะผู้นำ : องค์กรธรรมและจริยธรรม <i>เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต, พัสกร อุ่นภาค, พระมหาศรัยัคฆ์ สิริวิญญู (กงพาน), ปรัตถกร การเร็ว</i>	1116
การประเมินความสุขจากการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ บนฐานทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน <i>เชษฐ นิยมมาทพัฒน์, พระครูวิจิตรธรรมโชติ, พระครูสังฆรักษ์เชษฐา ปิยสาสโน, สุบินรัตน์ รัตนศิลา</i>	1131
การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในยุคแห่งกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อสังคมไทย <i>เด่นภูมิ อินตะวัง, สุรเชษฐ์ คำใจ, พระครูเมธีรัตนบัณฑิต, พระครูใบฎีกาวิชิตวิทย์ ธีรสวณโณ</i>	1143
วิเคราะห์การเรียนรู้เชิงพุทธของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน <i>พระมหาอธิปัตย์ กิตติญาโณ (ชูแก้ว), โสภณ บัวจันทร์, จวน คงแก้ว</i>	1151
แนวทางการบริหารฝุ่น PM 2.5 แบบองค์รวมอย่างยั่งยืน <i>พระครูรัตนสุตาภรณ์</i>	1166
ประชาธิปไตยเชิงพุทธในทัศนะทางรัฐศาสตร์ <i>ไพศาล เครือแสง</i>	1176
โครงการคัดลอกคัมภีร์พระไตรปิฎกในเมืองน่านของครูบาภิญจนธรรมาวาส <i>ดิเรก อินจันทร์</i>	1190

เรื่อง	หน้า
บทบาทของหลวงพ่อเมือง (พระครูอุดมเวทวรคุณ) จากเรื่องเล่าและ ความทรงจำของคนบ้านท่าแหน ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง <i>สุทธิพร โทะเปี้ย, ภาณุวัฒน์ สกุลสืบ, ตฤลาภรณ์ แสนปรน, อรทัย สุขจี๊ะ</i>	1198
แนวทางการสร้างแรงจูงใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา ฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลเวียงแก่น อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย <i>จินตนา ช่วยแก้ไข</i>	1207
การใกล้เคียงความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการ <i>จักรพงษ์ มะโนนัย</i>	1220
ความเชื่อเรื่องประทีปและเทียนจากพุทธล้านนาในมิติสังคมและวัฒนธรรมไทย <i>กันยารัตน์ รินศรี</i>	1235
ธรรมาภิบาลเพื่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาคุณภาพชีวิต <i>ธเนศณัฐ์ สุคนธ์พันธ์</i>	1248
บทบาทชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านในภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม <i>ธัญธรณ์ ชีวะเลิศรัตน์</i>	1256
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม <i>นิยานันท์ วุฒิพนมศักดิ์</i>	1264
การจัดการปัญหาความขัดแย้งของนักเรียนในสถานศึกษาในสังคมไทย <i>ณัฐชนันตร์ อยู่สีมารักษ์</i>	1277

เรื่อง	หน้า
กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ผ่านทุนทางศิลปวัฒนธรรมอำเภอภูเพียงจังหวัดน่าน อย่างยั่งยืน <i>สมคิด นันต์๊ะ, จวน คงแก้ว, อนันต์ จิตอารี</i>	1287
ภาคผนวก	
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเอกสารประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5	1300
คำสั่งแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวิชาการ (Peer Review)	1301

การพัฒนาชีวิตและสังคม ทำให้เกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืนด้วยญาณ 16 ในยุคปัญญาประดิษฐ์

Developing Life and Society to Achieve Lasting Peace
with 16 Insights in the Era of Artificial Intelligence

เจริญ มณีจักร์

พระครูรัตนสุตาภรณ์

พระครูพิพิธจารุธรรม

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งได้จริงแน่นอน เพราะมีธรรมภาคปฏิบัติที่มีคุณค่ามากที่สุดต่อชาวพุทธศาสนิกชน คือ ญาณ 16 พัฒนาชีวิตและสังคมยุคเอไอ ส่งผลทำให้เกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืน คำว่า ญาณ 16 อธิบาย ความหมาย ได้ 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ญาณ 16 : ปรมัตถธรรม หมายถึง ญาณรู้จริงปรมัตถ์สัจจะ เกิดจากการได้ปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 รู้จริงปรมัตถ์สัจจะ ซึ่งเป็นการรู้สภาวะธรรมล้วนๆ หรือรู้จริงอารมณ์ 6 ของตนเอง

ตอนที่ 2 ญาณ 16 : บัญญัติธรรม หมายถึง ญาณรู้จริงสมมุติสัจจะ รู้จริงอรรถบัญญัติ (การตั้งชื่อเรียกสภาวะธรรม) รู้จริงศัพท์บัญญัติ (การออกเสียงสภาวะธรรมตามการตั้งชื่อสมมุติธรรมนั้นๆ)

ญาณ 16 มีดังนี้ 1. ญาณแยกรูปนาม 2. ญาณแยกรูปนามเกิดก่อนหลัง 3. ญาณรู้รูปนามเป็นไตรลักษณ์ 4. ญาณรู้รูปนามเกิดและดับ 5. ญาณรู้เฉพาะรูปนามดับ 6. ญาณรู้รูปนามเป็นสิ่งน่ากลัว 7. ญาณรู้ทุกข์โทษรูปนาม 8. ญาณรู้ความเบื่อหน่ายรูปนาม 9. ญาณรู้อยากหลุดพ้นรูปนาม 10. ญาณรู้ทางหลุดพ้นรูปนาม 11. ญาณวางเฉยรูปนาม 12. ญาณทบทวน (ญาณ 1-11, ญาณ 11-1) 13. ญาณเริ่มเปลี่ยนชีวิตปุถุชนเป็นอริบุคคล มีนิพพานเป็นอารมณ์ ทั้งอารมณ์รูปนาม 14. มรรคญาณ คือ ญาณตัดกิเลสขาด มีนิพพานเป็นอารมณ์ เป็นอริบุคคล 15. ผลญาณ มีนิพพานเป็นอารมณ์ 16. ญาณรู้ประเมินผลแยกกิเลส อกุศลธรรมที่ละได้แล้ว ที่ยังเหลือเป็นอารมณ์

หากพุทธศาสนิกชนปฏิบัติญาณ 16 โดยสภาวะธรรม บัญญัติธรรม ทำให้เปลี่ยนชีวิตและสังคม ส่งผลเกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืนในยุคปัญญาประดิษฐ์

คำสำคัญ: บัญญัติธรรม, พัฒนาชีวิตและสังคม, ยุคปัญญาประดิษฐ์

Abstract

Buddhism is definitely attainable because there is a practical Dhamma that is most valuable to Buddhists, namely the 16 insights to develop life and society in the AI era resulting in sustainable peace.

The word 16 insights can be described in 2 parts:

Part 1. 16 insights: Paramattha Dhamma (The Ultimate Truth) means the knowledge of the true Paramattha. It comes from practicing the four foundations of mindfulness (Satipatthana 4), truly knowing the ultimate truth, which is pure knowledge of the nature of Dhamma Or truly know your own 6 emotions.

Part 2. 16 insights: Panyatti Dhamma (Law of Dhamma) means the knowledge of knowing the Truth and assuming the Truth which truly knows the law (Naming the Dhamma), and knows the true Truth (Pronunciation of natural conditions according to the imaginary naming).

The 16 insights are as follows: 1. The knowledge of separating form and name. 2. The knowledge of separating form and name that arise first and after. 3. The knowledge of form and name as a Trilakkhana (Three Characteristics) 4. Knowledge of birth and death. 5. The knowledge of only form and name ceases. 6. The knowledge of form and name is a scary thing. 7. The knowledge of suffering from form and name. 8. The knowledge of boredom with form and name. 9. The knowledge of wanting to be free from form and name. 10. Knowledge of the path to liberation from form and name. 11. Wisdom of letting go of form and name 12. Knowledge of insight reflection (insight 1-11, insight 11-1). 13. Knowledge begins to change the lives of ordinary people into those of Ariyapukkhala (noble people). There is nirvana as an emotion. Abandoning emotions, forms, and names. 14. The path of knowledge is the knowledge of cutting off defilements. There is nirvana as an emotion, it is an enemy. 15. Effect of knowledge has Nibbana as an emotion. 16. Knowledge, evaluation, separation of defilements. The evil qualities that have been discarded, the ones that remain are emotions.

If Buddhists practice the 16 insights through the Dhamma and Dhamma rules, they will change their lives and society in the era of artificial intelligence which can result in lasting peace.

Keywords: Dhamma Law, Life and Social Development, Artificial Intelligence Era

บทนำ

พระพุทธศาสนาแห่งปัญญา ได้แก่ ปัญญาทางโลก หมายถึง ปัญญาการสร้างความสำเร็จด้านวัตถุ ด้านการสร้างอาชีพสุจริต ซึ่งปัญญาระดับการฟัง : สุตตามยปัญญา, ปัญญาระดับการคิด : จินตามยปัญญาเท่านั้น ส่งผลให้ร่างกายเป็นสุขเพียงชั่วคราว แม้แต่กษัตริย์พระเจ้าไตรปิฎก อรรถกษัตริย์ได้อย่างลึกซึ้งก็ตาม เปรียบเสมือนดังว่า ได้พระคัมภีร์เปล่า ยังไม่สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้จริง

ส่วนปัญญาทางธรรมนั้น เป็นญาณรู้สภาวะธรรมล้วนๆ เป็นธรรมภาคปฏิบัติรู้แจ้งไม่ยึดติดรูปนามตนเอง ส่งผลให้จิตใจเป็นสุขได้ยั่งยืน เป็นที่พึ่งได้จริง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง และมีความจำเป็นต่อมวลมนุษยชาติ ทุกชีวิตและทุกสังคม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ถ้าหากผู้นำของแต่ละประเทศ ได้ปฏิบัติญาณ 16 ครบ ขำระจิตใจให้สะอาด เป็นสภาวะธรรมจริง เข้าถึง คำว่า ญาณ 16 : ปรมัตถธรรมกับญาณ 16 : ปัญญาธรรม ส่งผลทำให้สังคมโลก เกิดสันติสุขได้ยั่งยืน ญาณ 16 นั้นได้มาจากการศึกษาและการปฏิบัติ สติปัญญา 4 (สติเจตสิก) พร้อมกับหัวข้อธรรมอื่นๆ ที่เข้ามาสนับสนุน ที่จะทำให้นุรักษ์พัฒนาตนเองเข้าถึงญาณ 16 จนกระทั่งสามารถดับความทุกข์ได้จริง และหลุดพ้นจากความเห็นผิดได้ในชีวิตประจำวันได้จริง ทั้งในระดับโลกียะ และระดับโลกุตตระ ซึ่งการหลุดพ้นนั้นมี 4 ระดับ ได้แก่ 1.ชั่วคราว 2.เพียงข้ามทับไว้ 3.เบาบาง 4.เด็ดขาด คือไม่มีความทุกข์ ไม่มีกิเลสใดๆ มารบกวนทุกขณะจิต และคำว่า “ญาณ 16 องค์ธรรม ได้แก่ ปัญญาเจตสิก” ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 สรุปโดยย่อว่า ปัญญาเจตสิกเป็นองค์ธรรมของสัมมาทิฐิ ในองค์มรรค 8 ข้อที่ 1 ในอริยสัจ 4 ส่วนสติเจตสิก หมายถึง สติระลึก ตามระลึก ทวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำดี ความไม่เลือนลหาย ความไม่หลงลืม สติตั้งมั่นอยู่ใน กาย เวทนา จิต ธรรม (อภิ.สง. (ไทย) 34/93/44-45.) สติเจตสิกเป็นสหชาติปัจจัย เกิดร่วมกับปัญญาเจตสิกซึ่งเป็นเครื่องทำลายกิเลส สลายความทุกข์ สร้างความสุขสงบ เปิดปัญญาสว่างเจิดจ้า โดยรู้จริงสภาวะธรรม เรียกว่า ปรมัตถธรรม ไม่ใช่โดยจริงสมมุติบัญญัติเพียงแต่คำพูดเพียง แต่การออกเสียงอย่างเดียว (อภิ.สง. (ไทย) 34/93/44.) คำว่า “สติเจตสิก” ที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม สรุปใจความได้ว่า สติเจตสิกเป็นเจตสิกดวงหนึ่งในจำนวน 52 ดวง หมายถึง ความระลึกได้ ความสำนึกและรู้ทั่วพร้อมกับจิตเป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น และดับลงพร้อมกับจิต มีอารมณ์และวัตถุที่อาศัยเป็น สิ่งเดียวกันกับจิตที่เกิดขึ้นในขณะนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550)

พุทธศาสนิกชน ควรปฏิบัติ ญาณ 16 : ปรมัตถธรรมกับญาณ 16 : ปัญญาธรรม ทำให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน และถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญมากๆ ถ้าหากขาดปัญญาเจตสิกเกิดร่วมกับสติเจตสิกหรือญาณ 16 จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนเอง และสังคม ทำให้เข้าใจผิด จะไปรู้สิ่งที่ผิดๆ รู้ คิด พูด ทำ สิ่งผิดพลาดไปหมดทุกเรื่อง อุปมาเหมือนคนเป็นบ้า คนเสียสติ อุปมาเหมือนคนที่ตายแล้วซึ่งไม่มีสติเจตสิก อยู่ในร่างกาย เราชาวพุทธควรศึกษาให้ละเอียดจนเกิดสภาวะธรรมปรมัตถ์ (พระพรหม

โมลี, 2551) โดยการเริ่มต้นฝึกสติพร้อมกับจิตให้เป็นมหากุศล มรรคกุศล หรือให้เป็นสัมมาทิฐิ เห็นชอบ ทุกแง่ ทุกมุมของชีวิต ให้สำเร็จในแง่ปริยัติศีลธรรม และปฏิบัติศีลธรรมที่ถูกต้องเหมาะสม กับตนเอง และเกิดผลดีในแง่ปฏิเวธศีลธรรมทำให้บรรลุเป็นอริยบุคคลได้ก็จะเป็นสุขแก่ตนเอง และชาวพุทธทั่วโลกยุคปัจจุบัน (ธรรมจากหลวงปู่ 11, 2552) ดังนั้น สถาบันพระพุทธศาสนา หรือ องค์การหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งทางราชการและทางเอกชนที่เกี่ยวข้องร่วมด้วยช่วยกันขยายผลเพื่อสืบทอด หลักธรรม ควรขับเคลื่อนจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับเรื่องญาณ 16 : ปรมัตถธรรมกับญาณ 16 : บัญญัติ ธรรม รู้จริงไม่อุปาทานทำให้ชีวิตตนเอง และสังคมเกิดสันติสุขได้ยั่งยืน

เนื้อหา

ตอนที่ 1 ญาณ 16 : ปรมัตถธรรม : บัญญัติธรรม

ญาณ 16 : ปรมัตถธรรม

คำว่า ญาณ (ปัญญาเจตสิก) : ปรมัตถธรรม เป็นสังขารชั้นดวงหนึ่ง เป็นนามชั้น อธิบาย โดยการตั้งชื่ออรรถบัญญัติ คำว่า อรรถบัญญัติ (การตั้งชื่อเรียกปรมัตถธรรม) คำว่า ญาณ (ปัญญาเจตสิก) คือ “รู้จริงตรงสภาวะธรรมล้วน ๆ และยังมีเจตสิกดวงอื่น ๆ มาเกิดร่วม

คำว่า สติ เป็นการระลึกได้ทางใจ สติเป็นชื่อเจตสิกดวงหนึ่งในกลุ่มสังขารชั้น และเป็นชื่อ ปรมัตถธรรมด้วย หรือ สภาวะธรรมล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับอรรถ ตัวตน สัตว์ บุคคล เรา เขา เป็นต้น คำว่า สติ หมายถึง การระลึกได้ในอารมณ์ 6 คำว่า เจตสิก หมายถึง ธรรมชาติที่มีอาการเกิด มีอาการดับ พร้อมกับจิต ในจิตดวงเดียวกัน มีอารมณ์และวัตถุเดียวกัน

คำว่า สติเจตสิก หมายถึง เจตสิกฝ่ายกุศลธรรม ที่ระลึกได้ในอารมณ์ 6 มีอาการเกิดขึ้น และมีอาการดับพร้อมกับจิต ที่มีอารมณ์ และวัตถุเดียวกันกับจิต ซึ่งเป็นขวนจิต ดวงเดียวกัน และเกิด ร่วมกับจิตเป็นสหชาติปัจจัย และสัมปยุตปัจจัย เป็นต้น และได้มีพระอรหันต์ หรือนักปราชญ์ทาง พระพุทธศาสนาได้อธิบายไว้ประมาณนี้ (พระอาจารย์ทอง ศิริมงคลโล, 2552)

ญาณ 16 : บัญญัติธรรม

คำว่า บัญญัติธรรม หมายถึง การตั้งชื่อ หรือ สิ่งที่บัญญัติขึ้น สมมติขึ้น คือไม่มีสภาวะธรรม ใด ๆ ไม่มีสภาวะจิต ไม่มีสภาวะเจตสิก ไม่มีสภาวะรูป ไม่มีสภาวะอารมณ์พระนิพพาน หรือไม่มีสภาวะ ปรมัตถ์อย่างแท้จริงใด ๆ ที่ไร้ตัวตน เป็นเพียงแต่ชื่อเรียกเท่านั้น เป็นการสมมุติชื่อขึ้นมา ซึ่งมี หลักการตั้งชื่อตามลักษณะรูปร่าง การตั้งชื่อตามลักษณะนามต่าง ๆ หรือ วัตถุต่าง ๆ เพื่อใช้การ สื่อสารสำหรับให้ชาวโลกเข้าใจตรงกันทุกอย่าง เช่น คำว่า คน จะชี้ส่วนใด ส่วนหนึ่งของร่างกายว่า เป็นคนไม่ได้ ภาพรวมทั้งร่างกาย เป็นการตั้งชื่อสมมุติขึ้นมา อีกตัวอย่าง คือ คำว่า แก้ว จะชี้ส่วนใด ส่วนหนึ่งของแก้วว่า แก้วไม่ได้ เช่นกัน เป็นการเพียงสมมุติขึ้นมา โดยรวม (ฝ่ายวิชาการ อภิธรรม ไซตีกะวิทยาลัย, 2540)

บัญญัติธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. อัดบัญญัติ (การได้ชื่อเรียกแต่ยังไม่ออกเสียง) หมายถึง เป็นการสมมติขึ้นมา กำหนดชื่อ หรือการตั้งชื่อ ตั้งแต่โลกเกิดใหม่ จนถึงยุคปัจจุบัน การตั้งชื่อเรียกตามความหมาย แห่งรูปร่าง สันฐาน หรือลักษณะอาการของสิ่งนั้น ๆ เช่น ภูเขา ต้นไม้ บ้าน เรือ เคน วิ่ง การโบกมือ การก้มมือ ตู๋หนังสือ สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้รู้ความหมาย หรือ ความมุ่งหมาย ไม่ต้องออกเสียงใด ๆ โลกที่เราอาศัยอยู่นี้เกิดมาตอนแรก ระยะเวลาไม่มีการตั้งชื่อ ยังไม่มีชื่อเรียกขาน การเรียกขานชื่อต่าง ๆ นั้นมีนักปราชญ์บางกลุ่ม หรือบางท่าน ยุคอดีตและปัจจุบัน ได้ร่วมมือกัน ตั้งชื่อบุคคล วัตถุ สิ่งของต่าง ๆ ขึ้นมาทีหลัง ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ประเภทอัดบัญญัติ คือ การตั้งชื่อ (ยังไม่ออกเสียงใดๆ) มี 17 ประเภท ได้แก่

1.ชื่อพื้นดิน ชื่อภูเขา ชื่อต้นไม้ ชื่อแม่น้ำ	2.ชื่อบ้าน ชื่อรถ ชื่อสิ่งของต่าง ๆ
3.ชื่อผู้ชาย ชื่อผู้หญิง ชื่อบุรุษ ชื่อสตรี	4.ชื่อทิศต่าง ๆ ทิศเหนือ ทิศใต้
5.ชื่อเวลา เช่น เวลาเช้า เวลาบ่าย เวลาเย็น	6.ชื่อฤดู ร้อน ฤดูหนาว
7.ชื่อเดือนต่างๆ เช่น มกราคม ธันวาคม	8.ชื่อปีต่าง ๆ ปีมะโรง ปีมะเส็ง
9.ชื่อวันต่างๆ เช่น วันเสาร์ วันอาทิตย์	10.ชื่อถ้ำ อุโมงค์ บ่อน้ำ
11.ชื่อกลิ่นต่างๆ เฟงดิน น้ำ ลม ไฟ	12.ชื่อนิimitต่าง ๆ
13.ชื่อนิตถิภาวบัญญัติ ต่าง ๆ	14.ชื่อลมหายใจเข้าออก
15.ชื่ออสุภบัญญัติต่าง ๆ	16.ชื่อการเปรียบเทียบ ที่หนึ่ง ที่สอง
17.ชื่อปรมัตถธรรม 4 (จิต เจตสิก รูป อารมณพระนิพพาน) เป็นชื่อสมมุติเรียกขานตามชื่อ	

ปรมัตถธรรม

หมายเหตุ

1.ประเภท 1-16 เป็นการตั้งชื่อไม่มีปรมัตถ์ (พระอาทิตย์ ประเทศไทย มนุษย์เกิดมาครั้งแรก ยังไม่มีการตั้งชื่อ ยังมีไม่ชื่อเรียก)

2.ประเภท 17 เป็นการตั้งชื่อมีชื่อปรมัตถ์ (จิต เจตสิก รูป อารมณพระนิพพาน)

2. สัทบัญญัติ (การออกเสียงการพูดออกมาจากปาก) หมายถึง การออกเสียงตามอัดบัญญัติที่ได้ตั้งชื่อไว้ การอ่าน การพูด ได้รู้จุดประสงค์ร่วมกันตรงกันตามอัดบัญญัตินั้น ๆ ได้แก่ การออกเสียงชื่อต่าง ๆ เช่น ชื่อคน หรือสัตว์ ชื่อสถานที่ ชื่อสิ่งของ เสียงที่อ่านมาจากตัวหนังสือ เป็นเสียงตามเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น

ประเภทสัทบัญญัติ (การออกเสียงตามชื่อบัญญัติ) มี 6 ประการ ได้แก่

1. ออกเสียงที่มีชื่อปรมัตถ์ (วิชขามานบัญญัติ) เช่น คำว่า จิต เจตสิก รูป อารมณพระนิพพาน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นต้น

2. ออกเสียงที่ไม่มีชื่อปรมัตถ์ (อวิชขามานบัญญัติ) เช่น คำว่า แผ่นดิน ภูเขา เป็นต้น

3. ออกเสียงมีชื่อปรมัตถ์ (วิชขามานบัญญัติ) กับ ออกเสียงไม่มีปรมัตถ์ (อวิชขามานบัญญัติ) ชื่อรวมกัน เช่น คำว่า รูปหล่อ รูปสวย อธิบายว่า รูป คือชื่อปรมัตถ์, สวยหล่อ ชื่อไม่มีปรมัตถ์
4. ออกเสียงไม่มีชื่อปรมัตถ์ (อวิชขามานบัญญัติ) กับออกเสียง มีชื่อ ปรมัตถ์ (วิชขามานบัญญัติ) ชื่อรวมกัน เช่น คำว่า เธอมีทุกข์ (ทุกข์เวทนา) เธอมีสุข (สุขเวทนา)
5. ออกเสียงมีชื่อ ปรมัตถ์ (วิชขามานบัญญัติ) กับออกเสียง มีชื่อปรมัตถ์ (วิชขามานบัญญัติ) ชื่อรวมกัน เช่น คำว่า จักขุ วิทยญาณ เป็นต้น
6. ออกเสียงไม่มีชื่อปรมัตถ์ (อวิชขามานบัญญัติ) กับออกเสียง ไม่มีชื่อปรมัตถ์ (อวิชขามานบัญญัติ) ชื่อรวมกัน เช่น คำว่า ราชบุตโต โอรัสของพระราชชา เป็นต้น (พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2546)

ตอนที่ 2 ธรรมอุปการะต่อการปฏิบัติ ญาณ 16 มีดังนี้

1. กำหนดสติระลึกรู้ให้ได้ปัจจุบันได้ต่อเนื่อง เห็นพระไตรลักษณ์ โภธิปักขัยธรรม 37 มรรคมีองค์มรรคเกิดขึ้นพร้อมกันชัดเจน มีสติ ทุกอิริยาบถ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ
2. ปรับอินทรีย์ 5 พละ 5 ให้เสมอกัน ศรัทธา เสมอ ปัญญา ศรัทธายิ่ง ปัญญาหย่อน เกิด โลกเจตสิก ปัญญา ยิ่ง ศรัทธาหย่อน เกิดความสงสัย วิริยะ เสมอ สมาธิ วิริยะยิ่ง สมาธิหย่อน ฟุ้งซ่าน สมาธิยิ่ง วิริยะหย่อน ง่วงนอนสติ เป็นผู้ควบคุม ยิ่งมากยิ่งขึ้น
3. ผู้ปฏิบัติ ต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณ รู้กตัญญู เป็นผู้ให้ ผู้รับ ให้สมดุลกัน ด้วยการช่วยกัน เผยแพร่ ญาณ 16 กับผู้ที่สนใจ เป็นต้น
4. ธรรมะภาคปฏิบัติ หลักสูตรปริญาพุทธศาสนาธรรมหบัญชิต สาขาวิปัสสนาภาวนา 2548, มจร. วิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม หลักสูตรปริญาพุทธศาสนาธรรมหบัญชิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามแนวพุทธโธ ตามแนวสัมมาอะระหัง เป็นต้น
5. อนุตตรธรรม : ปรมัตถธรรม : บัญญัติธรรม
อนุตตรธรรมคือ หลักคำสอนซึ่งมีจุดมุ่งหมาย เช่น ให้รู้คุณค่า ฟ้ำ (น้ำ) ดิน (แผ่นดิน) รักษาดี ชื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เขตชุมชนธรรม เคารพ กตัญญูรู้คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ รู้ปฏิบัติตาม คุณสัมพันธ์ห้า ได้แก่ 1) หัวหน้กากับลูกน้อง 2) พ่อแม่กับลูก 3) สามีกัภรรยา 4) พี่กับน้อง 5) เพื่อนกับเพื่อน) ด้วยคุณธรรมแปด 1) กตัญญู 2) พี่น้องปรองดอง 3) ชื่อสัตย์ 4) สัจจะวาจา 5) จริยธรรม 6) มโนธรรม 7) สุจริตธรรม 8) ละอายชั่ว) ธรรมะกาลยุคแดง ธรรมะลงสู่ นักปราชญ์ ธรรมะกาลยุคขาว ธรรมลงสู่สามัญชน ลงสู่ครอบครัว ลงสู่โทรศัพท์มือถือ ปฏิบัติตามคุณสัมพันธ์ห้า คุณธรรมแปด ภายอยู่ในโลกีย์ แต่ใจงดาม ไม่เปื้อนโลกีย์ เปรียบดอกบัวเกิดในโคลนตรม กลับไม่เปื้อนโคลนตรม ใช้โลกียะเสริมสร้างอริยะ ทั้งทางโลก ทางธรรมก้าวไปด้วยกันช่วยตนและช่วยผู้อื่นให้บรรลุธรรม

เกิดเอกภาพสันติสุขทั้งโลกอย่างยั่งยืน (ข้อมูล : หนังสือเรียนธรรมศึกษา ชั้นชั้นหิมิน ตีพิมพ์เผยแพร่ โดย ศูนย์กลางธรรมพาสีฉือจี ประเทศไทย 2565)

ตอนที่ 3 ธรรมอุปสรรคต่อการปฏิบัติ ญาณ 16

ผู้ปฏิบัติต้องตัดความกังวล ปลิโพธิ 10 ข้อ (The Ten Hindrances) รู้ทันสภาวธรรม สิ่งหลอกลวง อย่างหลงยึดติด 10 วิปัสสนูปกิเลสเกิดในอุทกยพภยญาณ และอกุศลเจตสิก 14 หรือ อกุศล 9 ข้อ เช่น อนุสัย กิเลส นีวรณ สังโยชน์ เป็นต้น

ตอนที่ 4 ขั้นตอนการปฏิบัติ ญาณ 16

ด้วยสติปัฏฐาน 4 สำหรับผู้ปฏิบัติใหม่ (อันตรายมากช่วงญาณที่ 6-8 เกิดขึ้น หากฝึกด้วยตนเอง อาจหลงผิดยึดติดนิमित อาจเป็นบ้าหรือเกิดความเบื่อหน่าย ฆ่าตัวตาย ต้องมีอาจารย์ผู้สอบอารมณ์ เป็นผู้ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด) มีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้ ดังนี้

1. การกราบ ต้อนสติไว้ที่มือ การเดินต้อนสติไว้ที่เท้า การนั่งต้อนสติไว้ที่หน้าท้อง และตามจุดต่าง ๆ ตอนนั่งกำหนด พองหนอ หายใจเข้า ยุบหนอ หายใจออก นั่งหนอ หายใจเข้า เอาจิตไปไว้ที่รูปร่างนั้น ถูกหนอ หายใจออก เอาจิตไปจู้จุดนั้น ขนาดโตเท่ากับเหรียญบาท

2. การปฏิบัติที่ถูกต้องย่อมได้ผลดี

(1) กำหนดให้ได้ปัจจุบัน (2) กำหนดให้ต่อเนื่องกันในขณะที่ปฏิบัติ (3) มีสติควบคุมอิริยาบถอยู่ทุกขณะ (5) ปรับอินทรีย์ 5 พละ 5 ให้เสมอกัน

3. การปฏิบัติช่วงอธิฐานจิต รวม 5 ญาณมีพลังมาก (ญาณ 11-16) จะเกิดขึ้น รวดเร็ว ติดต่อกันไม่ขาดสาย อุปมา เปรียบเทียบ เร็วยิ่งกว่าสายฟ้าแลบ เมื่อมรรคญาณเกิดขึ้นแล้ว ก็จะมีพระอารมณ์พระนิพพานเป็นผลญาณ เป็นอันว่า รู้แจ้ง ในนิโรธสัจจะ เมื่อรู้แจ้งในนิโรธสัจจะ ทุกข์สัจจะ สมุทัยสัจจะ มรรคสัจจะก็รู้แจ้งพร้อมกัน มีค่าอุปมาเปรียบเหมือน การจุดดวงประทีปหรือดวงไฟเทียนไข น้ำมัน-เทียนไข ก็แห้งไป ไส้ดวงไฟ-ไส้เทียนก็ไหม้ไป แสงสว่างเกิดขึ้น ความมืดก็หายไป พร้อมกันในคราวเดียวกัน

4. แสดงตารางประกอบการอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติผู้ปฏิบัติใหม่

ตารางอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 ต่อเนื่องยึดรูปนามเป็นอารมณ์ ผู้ปฏิบัติใหม่ดังนี้

ลำดับญาณ	ระยะการเดิน	นั่งกำหนด	จุดที่กำหนดดู	เวลาเพิ่มมาก
1 รู้แยก รูป นาม	ระยะที่ 1 ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ	พองหนอ ยุบหนอ	ไม่มีจุดดู	10 นาที เวทนา จิต ธรรม นอน
2 รูปเกิดก่อน	ระยะที่ 2	พองหนอคือรูป	ไม่มีจุดดู	20 นาที

ลำดับญาณ	ระยะการเดิน	นั่งกำหนด	จุดที่กำหนดถูก	เวลาเพิ่มมาก
นามเกิดก่อน	ยกหนอ เหยียบ หนอ	ยุบหนอคือรูป การรับรู้ คือ นาม		รูป เสี่ยง อิริยาบถย่อย
3 รูปนามเป็นไตร ลักษณ์	ระยะที่ 2 ยกหนอ เหยียบ หนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	ไม่มีจุดถูก	30 นาที กลืน รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ
4 รูปนาม เกิดดับ	ระยะที่ 3 ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	ไม่มีจุดถูก	1 ชั่วโมง
5 รูปนาม เฉพาะดับ	ระยะที่ 4 ยกสันหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	ถูกหนอ ตะโพก ขวา ซ้าย	1 ชั่วโมง
6 รูปนาม ภัยอันตราย น่ากลัว	ระยะที่ 4 ยกสันหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	กั้นย่อย ขวา ซ้าย ขาพับ ขวา-ซ้าย (ด้านนอก)	1 ชั่วโมง
7 ญาณ เห็นทุกข์ เห็นโทษ รูปนาม	ระยะที่ 4 ยกสันหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	ตาตุ่ม ขวา ซ้าย (ด้านนอก)	1 ชั่วโมง
8 เกิดความเบื่อ หน่าย	ระยะที่ 4 ยกสันหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	หลังเท้า ขวา ซ้าย	1 ชั่วโมง

ลำดับญาณ	ระยะการเดิน	นั่งกำหนด	จุดที่กำหนดถูก	เวลาเพิ่มมาก
9 อยากพ้นความ เบื่อหน่าย	ระยะที่ 4 ยกสันหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	เข้า ขวา ซ้าย	1 ชั่วโมง
10 หาทางหลุดพ้น ความเบื่อหน่าย	ระยะที่ 5 ยกสันหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	หน้าขวา ขวาซ้าย โคลน ขวาขวาซ้าย	1 ชั่วโมง
11 ญาณวางเฉยรูป นาม	ระยะที่ 6 ยกสันหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ กดหนอ	พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ	ไขว้หน้า ไขว้หลัง	1 ชั่วโมง

หมายเหตุ การปฏิบัติช่วงอธิฐาน รวม 5 ญาณ ได้แก่ ญาณที่ 12 – ญาณที่ 16

ตอนที่ 5 ญาณ 16 เกิดขึ้นตามลำดับ ดังนี้

ญาณที่ 1 ญาณ (ปัญญา) แยกรูป (กายตนเอง) กับ นาม (จิตตนเอง)

ญาณที่ 1 อธิบายตามตารางได้ ดังนี้

1.1 ตาราง แยกรูปนาม ตามปรมัตถธรรม 4 (จริงสภาวะธรรม) และบัญญัติธรรม (จริงสมมุติ)

รูป	นาม	นาม	นาม
รูป 28	จิต 89/121	เจตสิก 52	อารมณ์พระนิพพาน

หมายเหตุ ญาณ (ปัญญา) แยกรูปนาม ตามปรมัตถธรรม 4 (จริงสภาวะธรรม คือ จริงยังไม่มีชื่อใดๆ จริงยังมีเสียงพูดใดๆ จริงยังไม่มีภาษาใดๆ จริงยังไม่มีสมมุติใดๆ ทั้งสิ้น) และบัญญัติธรรม

(จริงสมมุติมากมายหลายภาษา จริงตามการตั้งชื่อเรียก ได้ชื่อว่า อัถลบัญญิติ ส่วนการออกเสียงจากการอ่าน เสียงจากการพูด ได้ชื่อว่า สัททบัญญิติ)

1.2 ตาราง แยกรูปนาม ตามชั้น 5 (ชั้น 11 ชื่อ ไกล ไกล้ ไน นอก หยาบ ละเอียด เลว ประณีต อดีต ปัจจุบัน อนาคต)

รูป	เวทนา	สัญญา	สังขาร	วิญญาน
1 ชั้น	1 ชั้น	1 ชั้น	1 ชั้น	1 ชั้น

1.3 ตารางแยกรูปนามตามทางการแพทย์ ร่างกายกับจิตใจ

รูป คือ ร่างกาย	นาม คือ จิตใจ
ร่างกาย	จิตใจ

1.4 ตาราง แยกรูปนาม ตามอายตนะภายในภายนอก

ตา	หู	จมูก	ลิ้น	กาย	ใจ (จิต เจตสิก)
ประสาทตา กระทบรูป สวย ไม่สวย	ประสาทหู กระทบเสียง ทุกข์ สุข เฉย	ประสาทลิ้น กระทบรส หวาน เค็ม	ประสาทจมูก กระทบกลิ่น หอมเหม็น	ประสาทกาย กระทบแข็ง อ่อนเย็นร้อน ลม เปา-แรง	หัวใจ ใจรู้ เป็นนาม

ญาณที่ 2 ญาณรู้ รูปเกิดก่อนนาม-นามเกิดก่อนรูป

อธิบายโดยย่อได้ดังนี้ คือ ญาณ (ปัญญา) หมายถึง การรับรู้ตรงกับเป็นความจริงเกี่ยวกับเรื่อง รูปเกิดก่อนนาม (จิต เจตสิก ๆ บางดวง) นามเกิดทีหลังรูป (รูป 28 ๆ บางรูป) ตรงข้ามกันคือ นามเกิดก่อนรูป รูปเกิดทีหลังนาม

ยกตัวอย่าง คือ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน เป็นอาการของรูป 28 เกิดก่อนนาม (จิต เจตสิก นามบางดวงเท่านั้นที่ทำงานร่วมกัน) แต่อาจมีบางครั้ง นาม (จิต เจตสิก นามบางดวงเท่านั้น ที่ทำงานร่วมกัน) เกิดขึ้นก่อน รูป 28 (รูปบางรูปที่ทำงานร่วมกัน) ส่วนรายละเอียดผู้ปฏิบัติจะทราบหรือสัมผัสพบสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นจริงถือว่าเป็นประสบการณ์ตรง รู้ได้เฉพาะตนเองเท่านั้น ผิดกสติเกิดญาณ หรือ ผิดกแทนกัน รู้แทนกันไม่ได้เด็ดขาด

ญาณที่ 3 รูปนามเป็นพระไตรลักษณ์

ญาณ (ปัญญา) 3 ผู้ปฏิบัติธรรม พิจารณาญาณที่ 1,2 คือ รูปนาม ซึ่งเป็นสภาวะธรรมเท่านั้น จึงพิจารณาเป็นพระไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้ ยกตัวอย่าง ชั้น 5 (สภาวะธรรม) พิจารณาแสดงเป็นตารางเป็นพระไตรลักษณ์ ได้ ดังนี้ ค

1.5 ตาราง ชั้น 5 (สภาวะธรรม) พิจารณาเป็นพระไตรลักษณ์

รูป	เวทนา	สัญญา	สังขาร	วิญญาณ
(ชั้นมี 11ชื่อ) ไกล ใกล้ ในนอก หยาบ ละเอียด เลว ประณีตอดีต ปัจจุบัน อนาคต	(ชั้นมี 11ชื่อ) ไกล ใกล้ ใน นอก หยาบ ละเอียด เลว ประณีต อดีต ปัจจุบัน อนาคต	(ชั้นมี 11ชื่อ) ไกล ใกล้ ใน นอก หยาบ ละเอียด เลว ประณีต อดีต ปัจจุบัน อนาคต	(ชั้นมี 11ชื่อ) ไกล ใกล้ ใน นอก หยาบ ละเอียด เลว ประณีต อดีต ปัจจุบัน อนาคต	(ชั้นมี 11ชื่อ) ไกล ใกล้ ใน นอก หยาบ ละเอียด เลว ประณีต อดีต ปัจจุบัน อนาคต
อนิจจัง	อนิจจัง	อนิจจัง	อนิจจัง	อนิจจัง
ทุกขัง	ทุกขัง	ทุกขัง	ทุกขัง	ทุกขัง
อนัตตา	อนัตตา	อนัตตา	อนัตตา	อนัตตา
ข้อสังเกต บัญญัติธรรม อรรถบัญญัติ สัทบัญญัติ	ข้อสังเกต บัญญัติธรรม อรรถบัญญัติ สัทบัญญัติ	ข้อสังเกต บัญญัติธรรม อรรถบัญญัติ สัทบัญญัติ	ข้อสังเกต บัญญัติธรรม อรรถบัญญัติ สัทบัญญัติ	ข้อสังเกต บัญญัติธรรม อรรถบัญญัติ สัทบัญญัติ
พิจารณาเป็นพระ ไตรลักษณ์ไม่ได้	พิจารณาเป็นพระ ไตรลักษณ์ไม่ได้	พิจารณาเป็นพระ ไตรลักษณ์ไม่ได้	พิจารณาเป็นพระ ไตรลักษณ์ไม่ได้	พิจารณาเป็นพระ ไตรลักษณ์ไม่ได้

สิ่งปิดบัง พระไตรลักษณ์

ความสับสนของรูปนาม (สันตติ-อาการเกิดสับสน)	ปิดบัง ความทุกข์ (อริยาบถเปลี่ยนอาการ)	กลุ่มก้อนปิดบังอนัตตา (ขณะ กลุ่มก้อน รูปนาม)
การสับสนติดต่อกัน เช่น อาการพอง ครั้งหนึ่ง รับรู้เห็น เป็น 3 ระยะ คือ ต้นพอง กลางพอง สุดพอง	อริยาบถเปลี่ยนอาการ เช่น อาการเดิน เปลี่ยนเป็นนั่ง นอน จะไม่เกิดความทุกข์ เป็นต้น	กลุ่มก้อนปิดบังอนัตตา เช่น รูป กับ นาม รวมกัน หรือ ชั้น 5 รวมกัน ไม่ได้แยะ ออกเป็นรูป เป็นนาม
การสับสน ติดต่อกัน เช่น	อริยาบถเปลี่ยนอาการ เช่น อาการเดินจงกรม เปลี่ยนสลับ	กลุ่มก้อน ปิดบังอนัตตา

องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับ คือ ญาณ16 ; ปรมัตถธรรม : ปัญญาธรรม : ธรรมอุปการะ : ธรรมอุปสรรค รู้จริงไม่อุปาทานรูปนามใดๆ ทำให้ชีวิต ครอบครั้ว ชุมชน สังคมเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน หมายถึง ระดับวิมุตติสุข เป็นการพบสุขที่เกิดจากหลุดพ้นจากกิเลส อาสวะ และปวงทุกข์ เป็นสุขที่ไม่อิงวัตถุ ไม่อิงกามคุณ คือรูป เสียงกลิ่น รส สัมผัส สงบนิ่ง ไม่ยึดมั่น ถือมั่นใดๆ อะไรๆ ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นความสุขของพระอรหันต์บุคคล ผู้หลุดพ้นทุกด้านทุกสิ่ง ระดับอรหันต์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ฝ่ายวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). *คู่มือการศึกษาหลักสูตร จุฬอภิธรรมมิกะโท*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 15, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระพรหมโมลี. (2552). *ส่องสภาวะธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์.
- พระพุทธรักษาจารย์. (2548). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 6, สำนักพิมพ์ประเทศไทย.
- พระพุทธรักษาจารย์ รัตน พระคันธसारิกวังค์ แผลและอธิบาย. (2554). *อัญญาสาลินี*. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

พระมหาสมบุรณ์ ฉันทโรจโน. (2543). *ปรมาตม์เบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 1, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์
วัดโสภณาราม.

พระอาจารย์ทอง ศิริมงคลโล. (2552). *ธรรมจากหลวงปู่ 11*. พิมพ์ครั้งที่ 1, เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วน
จำกัด โรงพิมพ์ข้างเผือก.

พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2546). *ปรมาตม์โชติกะ ปฏิจจสมุปปาทาที่ปณี หลักสูตร
มัชฌิมอาภิธรรมิกะโท มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ*. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : บริษัท วี.
อินเตอร์ พรินท์จำกัด.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.